

Úvod

Malostranský hřbitov je směsicí záhadnosti, pozapomenutosti a romantična, svědectví o dávných generacích a úžasné galerie sochařského umění, i opakujících se snah o přežití této významné kulturní památky.

Když v *Povídkách malostranských* pohřbívali starou slečnu Žanýnku, jež si k tomu spojila coby členka strahovského „spolku lásky“ (tj. pohřebního bratrstva), a když pochovávali pana Schepelera, radu úctárný zemské čili stavovské, jemuž poslední cestu překazil zázračným uzdravením a zmrtvýchvstáním doktor Heribert-Kazisvět, píše Jan Neruda, že se pohřbívalo „za branou“. To je první, čím Malostranský hřbitov zaujme: jeho exteritorialita vůči území, které má v názvu. Vždyť náleží k jurisdikci Košířské farnosti (jejíž správce ovšem sídlí na Strahově) a jak lze doložit nejstaršími mapami tzv. stabilního katastru z roku 1840, leží stále v katastrálním území Smíchova – těsně při hranici s územím Košíř, tvořené na jižní straně hřbitova přirozenou mezí, Motolským potokem.

Druhá vlna zájmu uchvátí návštěvníka na místě samém, vždyť smíchovský rodák, spisovatel Jakub Arbes čerpal z jeho již tehdy starobylého vzhledu a zvláštní atmosféru včlenil do svých romanet. Hřbitov, založený na místě morového pohřebiště ze 17. století, byl ke své službě občanům levého vltavského břehu vysvěcen v roce 1787 a poslední pohřeb se na něm uskutečnil 31. prosince 1884. Přes nepřízeň času, nezájem úřadů či protivenství se záměrem nepoužívaný hřbitov úplně zlikvidovat (brzo po jeho zrušení a opakovaně v první polovině 20. století) se dochovalo hodně z toho, čím může dnes, podobně jako na Arbesovy současníky, na nás působit. Úžasnou kolekci tvoří náhrobky a desky se jmény výtečných a slavných i prostých a zapomenutých lidí, sochy z dílen významných umělců, litinové kříže a ohrady, i vědomí účasti největšího českého barokního architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera na výstavbě zdejšího kostela Nejsvětější Trojice.

V 18. a 19. století bylo pro sochaře málo pracovních možností, proto se orientovali na zakázky, o něž byl zájem, zhotovování náhrobků. Unikátní umělecké skvosty mnoha tvůrců Malostranský hřbitov zachoval a díky nim se řadí mezi nejkrásnější hřbitovy Evropy. Náhrobky jsou zajímavým dokumentem vypovídajícím o složení obyvatelstva levobřežní části Prahy. Vedle hrobů architektů a stavitelů paláců na Malé Straně, vysoké šlechty, spisovatelů, malířů či hudebníků, bohatých měšťanů, podnikatelů i řemeslníků a obyčejných lidí jsou na Malostranském hřbitově zastoupena i místa odpočinku duchovních osob. Četnost hrobů a hrobek kanovníků svatovítské kapituly, církevních hodnostářů i prostých členů řádů je dána existencí církevních objektů na Malé Straně a Hradčanech, klášterů i blízkostí arcibiskupství.

Dvacáté století zaznamenalo dva významné nešťastné zásahy do podoby Malostranského hřbitova. Již v prvních letech počítal regulační plán s parcelací a zástavbou jeho území,

ale našel odpůrce v Jakubu Arbesovi či v Klubu Za starou Prahu. V roce 1916 podepsalo za zachování hřbitova 117 významných vědců a umělců tzv. Velikonoční memorandum. Hřbitov byl zachráněn, ale v roce 1927 musela při rozšiřování Plzeňské třídy ustoupit část u severní zdi, při čemž bylo 150 hrobů přesunuto z blízkosti kostela Nejsvětější Trojice směrem k hlavní cestě či na západní zeď a ostatky mnohých byly přeneseny na jiné pražské hřbitovy nebo mimo Prahu.

Při druhém, rozsáhlejším rozšíření Plzeňské třídy byla v roce 1950 severní zeď hřbitova zbořena a zasvě vzaly přilehlé náhrobky (například včetně náhrobku rodiny stavebních podnikatelů Havlových, jehož fotografii s vedle stojícím čtyřletým Václavem Havlem lze najít v knižním vydání paměti jeho otce V. M. Havla). V roce 1953 došlo k neodpuštělné demolici kaple sv. Rocha, nesoucí název po léčiteli ze 14. století, jenž v Itálii pečoval o nemocné morem. Když se sám nakazil, byl zachráněn psem, ale po návratu domů ho příbuzní nepoznali a byl vsazen do vězení jako podvodník či vyzvědač a tam zemřel. Světcův příběh zachycovaly fresky na stěnách kaple. Než zmizely v sutinách, zachytila je fotografka, a tak můžeme toto dílo alespoň obdivovat v knize. K dalším možným zničujícím zásahům, snad kvůli označení „hřbitov národního obrození“, již nedošlo a v roce 1958 byl hřbitov prohlášen za národní kulturní památku. Protože však byl volně přístupný veřejnosti, neřízenou devastací byly nájedzy vandalů a v poslední době i sběračů kovů.

Naši monografii předcházely dvě zásadní práce, z nichž bylo možno při identifikaci pohřbených osob a náhrobků vycházet. V roce 1939 procházel hřbitov a dokumentoval existující hrobová místa archivář Rodopisné společnosti československé v Praze Bedřich Kšára (†29. 9. 1948) a výsledky své práce otiskoval na pokračování časopisecky. V roce 2001 publikoval knižně podrobný seznam, opírající se o matriční záznamy, genealog Jeronym Lány (1916–2006), občanským povoláním někdejší bankovní revident a sekretář Komise pro nová platidla, redaktor Katolických novin a deníku Lidová demokracie.

Autoři předkládané monografie si vytkli za cíl nejen popsat vzhled a historii Malostranského hřbitova, ale zejména aktualizovat podle současného stavu pomůcky pro jeho návštěvníka: schematické mapy, seznamy existujících hrobových míst a jejich komponent (náhrobků, křížů, desek ap.), abecední seznam pohřbených osob, jež byly identifikovány. Proto v průběhu práce na knize probíhal intenzivní průzkum hřbitova, odkrývání náhrobků a zpracovávání informací z nich. Očekávaný termín dokončení práce se prodlužoval, ale zato může být publikován materiál, který kromě toho, že reviduje dřívější poznatky, stává se výchozím pro další badatele, ne-li generace badatelů. Je pýchou po dlouhotrvající nelehké práci, že právě příprava této knihy a autorský průzkum lokality vyvolal zájem hlavního města Prahy o revitalizaci této významné pražské kulturní památky, která svou ojedinělostí soutěží pouze s vídeňským Hřbitovem sv. Marka.

Je milou povinností poděkovat všem, kdo se svým porozuměním či přispěním podíleli na zdaru práce – na této knize nebo na záchraně Malostranského hřbitova –, ať to byli dobrovolníci z řad studentů, členů Spolku Malostranský hřbitov (dříve Sdružení pro záchranu Malostranského hřbitova) či členů Matice české, kteří pomáhali při odstraňování břečťanu a očišťování náhrobků, ať to byli vstřícně naladěni pracovníci archivů a muzeí, nebo ti, které zmiňujeme jmenovitě: Mgr. Jana Trojanová, první předsedkyně Sdružení pro záchranu

Smutníci génius, anděl strážný nebo anděl smrti bývá nazývána postava nahého mladíka zdobící většinou vázu či urnu. Od Václava Prachnera, náhrobek rodiny Panzkých, po roce 1813, pískovec. Stav z roku 2011. [HC 2]

Malostranského hřbitova, iniciátorka myšlenky vydat o hřbitově monografii; Mgr. Martin Červený, ředitel Správy pražských hřbitovů, díky němuž dochází k rozsáhlým revitalizačním pracím; RNDr. Vladimír Pouzar, DrSc., který obětavě a opakovaně prováděl revizi jmen zejména u šlechtických rodů a dal k dispozici svůj archiv obsahující konvolut kopii úmrtních oznámení z časopisu Bohemia; PhDr. Petr Mašek z knihovny Národního muzea, jenž upozornil na četné nové zdroje a poskytoval konzultace; P. Zdeněk Lohelius Klindera, Th.D., O. Praem., duchovní správce Košířské farnosti; sestry Konsoláta a Fedelis z Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Řepích, jež pomohly identifikovat místo hrobu P. Heřmana Dichtla, zpovědníka císaře Ferdinanda I.; paní Marie Váňová, kostelnice od Nejsvětější Trojice.

Kříž od sochaře Karla Möldnera (1825–1902), skácený na zem pokrytou břečťanem, dokládá stav, v němž se hřbitov nacházel v červnu 2012. [H 48]

Archivní fotografie a mapy zapůjčily k reprodukci instituce, jejichž názvy uvádíme spolu se signaturami (resp. evidenčními či inventárními čísly) v popiscích zkratkami: AHMP – Archiv hlavního města Prahy (Sbírka fotografií nebo Sbírka map a plánů), MHMP – Muzeum hlavního města Prahy, NPÚ GR – Národní památkový ústav, generální ředitelství, NA – Národní archiv (Sbírka map a plánů). Vzorník litinových křížů zapůjčilo Muzeum středních Brd ve Strašicích, portréty duchovních osob pocházejí ze sbírky Královské kanonie premonstrátů na Strahově a portréty Augustina Schöbla z Poštovního muzea Praha. Ostatní černobílé a barevné snímky jsou z archivu nakladatelství nebo byly pro knihu zvlášť pořízeny.